

Η αναπηρία στο έργο της Αντρης Πολυδώρου

Ελπίδα Χρίστου*, Αθανασία Πογιατζή† & Ελένη Φτιάκα‡

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας μελέτης, είναι μέσα από την κριτική ανάλυση λόγου και της σύγκρισης και συσχέτισης δυο μυθιστορημάτων, από την λογοτεχνική παραγωγή της Κύπριας συγγραφέως, Αντρης Πολυδώρου, να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο αναπαρίσταται το πορτρέτο της αναπηρίας. Με καθοδηγητικό κριτήριο την σφαιρικότερη πραγμάτευση του θέματος γίνεται, ακόμη, προσπάθεια να εντοπιστούν κοινές συνισταμένες στον τρόπο με τον οποίο η συγγραφέας προσεγγίζει το θέμα της αναπηρίας και σε σχέση με την πολιτισμική διάσταση της κοινωνικής πραγματικότητας στην οποία αναφέρεται, δηλαδή τη θρησκεία, τη γλώσσα και διάλεκτο, τα ήθη και έθιμα, τους κοινωνικούς κανόνες. Επιπλέον, μέσα από αυτή την ερευνητική μελέτη, επιχειρείται η διερεύνηση των αιτιών, που η συγγραφέας, επιλέγει να εντάσσει στα έργα της, ήρωες που διαφέρουν από το σύνηθες. Για το σκοπό αυτό, μελετήθηκαν τα έργα Χαιρετίσματα της Βροχής και Μεσημβρινή Παράσταση.

Λέξεις Κλειδιά: Αναπηρία, Λογοτεχνία, Κοινωνική κατασκευή, Στερεότυπα.

* Κοινωνιολόγος, Πανεπιστήμιο Κύπρου

† Εκπαιδευτικός Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κύπρου

‡ Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης και Ενιαίας Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναντίλεκτα στην εποχή μας τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (ΜΜΕ) αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής μας ζωής. Από το 17^ο αιώνα και μετά πρωτοεμφανίζονται οι θεσμοί μιας κουλτούρας στην αγορά, το βιβλίο, ένα μέχρι πρόσφατα πνευματικό η καλλιτεχνικό προϊόν, μετατρέπεται σε εμπόρευμα και αποκτά ανταλλακτική αξία στη λογοτεχνική αγορά. Την περίοδο αυτή ο καθένας είναι ελεύθερος να «μπει» στην πνευματική η καλλιτεχνική αγορά, να βρει τον εκδότη του ή να γίνει ο ίδιος εκδότης των έργων του (Σεραφετινίδου, 1999). Σύμφωνα με τον κυρίαρχο επιστημονικό λόγο τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας «ερμηνεύουν την πραγματικότητα, της προσδίδουν νόημα με το να παράγουν μηνύματα για τον κόσμο που μας περιβάλλει είτε χρησιμοποιώντας τα ήδη υπάρχοντα «σημασιολογικά πλαίσια» ('frameworks of meaning'), ή, ακόμα πιο σημαντικά, με το να δημιουργούν νέα τέτοια πλαίσια για τη χαρτογράφηση της κοινωνικής πραγματικότητας. Κατ' επέκταση, τα ΜΜΕ, όχι μόνο μέσω του γραπτού και προφορικού λόγου αλλά και μέσω ενός πλήθους συμβόλων, μεθόδων και πρακτικών συντελούν στην «κοινωνική κατασκευή» της πραγματικότητας» (Σεραφετινίδου, 1999).

Η ανάλυση του περιεχομένου που παράγουν τα ΜΜΕ είναι αποκαλυπτική όχι μόνο για τον κοινωνικό ρόλο των ΜΜΕ και την επίδραση τους στο κοινό εφόσον αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα του πολιτιστικού οικοδομήματός της. Ακόμα και όταν τα έργα απευθύνονται σε παιδιά ή και ενήλικες, είναι δυνατό να επηρεάσουν τις προσωπικές στάσεις ζωής που θα υιοθετηθούν στο μέλλον. Επίσης, εκείνο που είναι σημαντικό, είναι πως η λογοτεχνία μπορεί να μας δώσει με ακρίβεια στοιχεία για την αναπηρία ανάλογα με την ιστορική περίοδο στην οποία αναφέρεται (Φτιάκα, 2011). Επομένως, το προσφορότερο πεδίο έρευνας, για το διαχρονικό τρόπο δημόσιας παρουσίασης του ανθρώπου με αναπηρία, βρίσκεται στη λογοτεχνία.

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, οι τρόποι παρουσίασης ατόμων με αναπηρία στη λογοτεχνία, κατά κανόνα αντανακλούν την κοινωνική στάση της εποχής απέναντι τους και δεν την παράγουν πρωτογενώς. Με άλλα λόγια ο δέκτης δεν είναι *tabula rasa*, μια λευκή κόλλα χαρτί πάνω στην οποία τα ΜΜΕ μπορούν να καταγράψουν ή να «αποτυπώσουν» τις οποιεσδήποτε

στάσεις, πεποιθήσεις ή αξίες. Όπως αναφέρει ο Klapper το 1960, τα μέσα κατά κανόνα συμβάλλουν και ενισχύουν προϋπάρχουσες αλλά δεν γεννούν ή εγκαινιάζουν νέες στάσεις ή τρόπους συμπεριφοράς (Σεραφετινίδου, 1999).

Με αυτές τις σκέψεις κατά νου και σε συνδυασμό με τον επιστημονικό λόγο, η λογοτεχνία θεωρείται κοινωνικό φαινόμενο, είναι η σύλληψη της πραγματικότητας μέσα από τη δημιουργική φαντασίωση κι η απεικόνιση της σε καλλιτεχνικές μορφές (Σακκελλαρίου, 1998). Η τέχνη, όπως αναφέρει και ο Shucking, θεωρείται ως «ένα είδος σειсмоγράφου» της εποχής της, όχι μόνο με την έννοια του «αντικατοπτρισμού» αλλά και από το γεγονός ότι ο λογοτέχνης είναι γέννημα και θρέμμα της εποχής του. Στην καλύτερη περίπτωση, ο συγγραφέας γίνεται ο εκφραστής του «αντικειμενικού πνεύματος» της εποχής του (Escarpit, 1972).

Πέραν αυτών, η ένταξη ανάπηρων ατόμων μέσα στα λογοτεχνικά έργα, που χρονολογικά ανάγεται στην αρχαιότητα, δεν είχε πάντοτε θετική επίδραση, περισσότερο μάλλον αρνητική, αφού πολλές φορές αναπαρήγαγε λανθασμένες στάσεις και προκαταλήψεις. Η Φτιάκα (2001), αναφερόμενη στις αντιλήψεις που προκύπτουν μέσα από τη λογοτεχνία εξηγεί, ότι στην προσπάθεια της να γίνει δραματική, παραστατική, παντοδύναμη, τις καλλιέργησε και τις δυνάμωσε. Όπως αναφέρει η ίδια, «η λογοτεχνία τις θέριασε τις προκαταλήψεις μας. Ζωγράφισε με τα μελανότερα χρώματα ότι διέφερε από το συνηθισμένο στο σώμα και το μυαλό, από την αρχαιότητα-βλέπε Οιδίποδα του Σοφοκλή-μέχρι το εικοστό αιώνα-βλέπε ζητιάνο του Καρκαβίτσα».

Για τους πιο πάνω λόγους, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη η λογοτεχνία να ξεφύγει από την αρνητική αυτή ενσωμάτωση ανάπηρων χαρακτήρων, ώστε να βοηθήσει στην επίτευξη της υπέρβασης των προκαταλήψεων εκ μέρους των αρτιμελών και να αποκαταστήσει τη θέση των αναπήρων (Ψάλιου & Φτιάκα, 2010).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Βασισμένοι στην κριτική θεωρία επρόκειτο να δοθεί έμφαση στην σύγκριση και συσχέτιση δυο μυθιστορημάτων, από την λογοτεχνική παραγωγή της Κύπριας συγγραφέως, Άντρης Πολυδώρου με σκοπό να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο αναπαρίσταται το πορτρέτο της αναπηρίας στα έργα της. Με καθοδηγητικό κριτήριο την σφαιρικότερη πραγμάτευση του θέματος γίνεται, ακόμη, προσπάθεια να εντοπιστούν κοινές συνισταμένες στον τρόπο με τον

οποίο η συγγραφέας προσεγγίζει το θέμα της αναπηρίας και σε σχέση με την πολιτισμική διάσταση της κοινωνικής πραγματικότητας στην οποία αναφέρεται, δηλαδή τη θρησκεία, τη γλώσσα και διάλεκτο, τα ήθη και έθιμα, τους κοινωνικούς κανόνες. Επιπλέον, μέσα από αυτή την ερευνητική μελέτη, επιχειρείται η διερεύνηση των αιτιών, που η συγγραφέας, επιλέγει να εντάσσει στα έργα της, ήρωες που διαφέρουν από το σύνθητες.

Για το σκοπό αυτό, πιο συγκεκριμένα, μελετήθηκαν τα έργα Χαιρετίσματα της Βροχής και Μεσημβρινή Παράσταση. Για τη μελέτη του θέματος χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου (Κυριαζή, 1999). Στη συνέχεια μελετήθηκε βιβλιογραφία σχετική με τη λογοτεχνία και την αναπηρία, η οποία ενίσχυσε τις θέσεις της συγγραφέως και τα αποτελέσματα της δικής μας ανάλυσης. Επίσης, η συλλογή δεδομένων έγινε και υπό τη μορφή συνέντευξης της συγγραφέως Άντρης Πολυδώρου, που διήρκεσε συνολικά 90 λεπτά. Ακολουθήθηκε το πρότυπο της ημιδομημένης συνέντευξης και η συνέντευξη μαγνητοφωνήθηκε με την συναίνεση της συνεντευξιαζόμενης. Επίσης, η έρευνα εστιάστηκε και στην κατανόηση, τη διαδικασία ανάδυσης και τη λειτουργία της «κοινωνικής» αναπαράστασης, αφού η έννοια της, είναι κεντρική στην εξήγηση της ψυχικής και κοινωνικής λειτουργίας, την ατομική και συλλογική δράση, στις σχέσεις του ατόμου με το περιβάλλον του (Παπαστάμου & Μαντόγλου, 1995). Στη συνέχεια θα ακολουθήσει αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων, κατά την οποία παρατίθεται συνδυασμός του υλικού που προέκυψε από τη συνέντευξη και αυτού που εντοπίστηκε από την ανάλυση των αποτελεσμάτων.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Η Άντρη Πολυδώρου γεννήθηκε στην Κύπρο, και συγκεκριμένα στο χωριό Αμιάντος, και τέλειωσε το Δημοτικό και το Γυμνάσιο σε σχολεία της Λευκωσίας. Σπούδασε στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, στην Ιατρική Σχολή. Η ίδια στην συνέντευξη που μας παραχώρησε, αναφέρεται στα δύσκολα χρόνια που σημάδεψαν την παιδική της ηλικία, στην επιθυμία της να διαβάσει και να σπουδάσει σε ένα περιβάλλον που δεν γινόταν λόγος για κάτι τέτοιο, και στις πολύ διαφορετικές αντιλήψεις που είχε σαν παιδί πρώτα και στην συνέχεια σαν ενήλικας, με τους γονείς της, κάτι που την έκανε να ξεχωρίζει και να είναι διαφορετική. Για όλα τα πιο πάνω η ίδια λέει συγκεκριμένα,

«η παιδική μου ηλικία ήταν δύσκολη για δυο λόγους. Πρώτον γιατί ήταν πάρα πολύ φτωχή η οικογένεια μου, πολύ φτωχή όμως και δεύτερο ο πατέρας μου ήταν αγράμματος και η μητέρα μου αναλφάβητη. Έχω μια αδελφή, λοιπόν ο πατέρας μου ήταν εργάτης και η μητέρα μου καθαρίστρια σε σπίτια. Η σχέση μου με τους γονείς μου ήταν κάπως δύσκολη με την έννοια του καμιά σχέση η αντίληψη η δική μου με τις αντιλήψεις τις δικές τους» (Πολυδώρου, 2011: 50).

Το έργο της μπορεί να χωριστεί σε δυο κατηγορίες, «η μια άπτεται της πραγματικότητας, οι πυρήνες των μυθιστορημάτων είναι συμβάντα της ζωής, και η άλλη, μέσα από τη φαντασία, αναζητά αλήθειες και εκφράζει ανησυχίες» (Πολυδώρου, 2011: 53).

Παράλειψη θα ήταν, αν δεν κάναμε μια αναφορά στο γεγονός ότι τόσο στα δύο μυθιστορήματα που εξετάζουμε στην παρούσα μελέτη, όσο και στο συνολικό της συγγραφικό έργο της, οι διάλογοι αποδίδονται στην κυπριακή διάλεκτο. Όπως αναφέρει και η ίδια η συγγραφέας,

«Ενθουσιασμένη με την ανταπόκριση του κοινού, στη χρήση της κυπριακής διαλέκτου, επέλεξα και πάλι να δώσω τους διαλόγους στην τοπολαλιά, που τόσο εύγλωττα εκφράζει τον κάθε Κύπριο» (Χαιρετίσματα της Βροχής, Πρόλογος).

Η Πολυδώρου, αναφερόμενη στην επιλογή της να τοποθετεί στα μυθιστορήματα της, ήρωες με κάποια μορφή αναπηρίας ή ήρωες που διαφέρουν από το σύνηθες, σημειώνει,

«Δεν υπάρχει καμιά αφορμή. Ακολουθώ τα συναισθήματα και ότι με ταρακουνά. Έτσι γράφω έτσι λειτουργώ. Έχω συγγενή με αναπηρία, αλλά αυτό είναι άσχετο. Δεν γράφω εμπειρικά, δεν βίωσα αναπηρία. Σας είπα πριν ότι με ενοχλεί πάρα πολύ ο πόνος το φυσικό κακό» (Πολυδώρου, 2011: 54).

Πέρα από τα παραπάνω, η συγγραφέας, τονίζει στην συνέντευξη που μας παραχώρησε πως την απασχολεί το θέμα της διαφορετικότητας, αφού όταν γράφει εντάσσει όλα τα άτομα που είναι μέλη μιας κοινωνίας και τα εντάσσει στα έργα της ως μέρος του κοινωνικού συνόλου.

«Σκεφτείτε και κάτι άλλο ρε παιδιά, αν δεν έγραφα αν δεν πήγαινα προς αυτά τα θέματα, ποιος θα με διάβαζε; Όπως το διαβάζετε εσείς και το βρίσκετε ενδιαφέρον, με τον ίδιο τρόπο, νομίζω λειτουργώ. Αν δεν δονηθεί το συναίσθημα μου κάπου, δεν υπάρχει περίπτωση να γράψω κάτι» (Πολυδώρου, 2011: 53).

ΥΠΟΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Προτού προχωρήσουμε κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούμε στην υπόθεση των δυο μυθιστορημάτων. Στο μυθιστόρημα Μεσημβρινή Παράσταση, η ιστορία αφορά μια οικογένεια που μάχεται καθημερινά, με νύχια και δόντια, να αντιμετωπίσει με αξιοπρέπεια και αγάπη την αρρώστια του παιδιού της. Ο Περικλής, όταν μαθαίνει την αλήθεια για την αναπηρία του (μυϊκή δυστροφία ή Ντουσιέν) και την πορεία που θα έχει τα επόμενα χρόνια, θέλει να πεθάνει και η μάνα είναι αυτή που καλείται κάνει το φόνο, εφόσον ο ίδιος της το ζητά. Αποφασίζει όμως να μην τον αφήσει μόνο του στο ταξίδι του αυτό και παίρνει και αυτή το δηλητήριο, χωρίς να προλάβει όμως να του το δώσει, αφού την ώρα που πρόκειται να το κάνει διακόπτεται από δυο γειτόνισσες.

Στο μυθιστόρημα Χαιρετίσματα της βροχής, δυο χαρακτήρες πλαισιώνουν τους κεντρικούς ήρωες της ιστορίας, ο Κόκος, ένας νεαρός με νοητική αναπηρία και η Τάτη μια οικιακή βοηθός με σημαδεμένο πρόσωπο από έγκαυμα, που δείχνουν μεγάλη αφοσίωση στα αφεντικά τους και γίνονται οι καλύτεροι σύμμαχοι σε δύσκολες περιόδους της ζωής τους.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κεφάλαιο 1: Συνθήκες Ιδρυματοποίησης και Αντιμετώπιση από τον περίγυρο.

Το ζήτημα της ιδρυματοποίησης και ο τρόπος αντιμετώπισης του ανάπηρου ατόμου, τόσο από τον οικογενειακό όσο και από τον κοινωνικό περίγυρο, αποτελεί κεντρικό άξονα και στα δυο έργα της Άντρης Πολυδώρου.

Ο Περικλής, κεντρικός ήρωας του μυθιστορήματος «Μεσημβρινή Παράσταση» μετά την διάγνωση της ασθένειας του στην ηλικία των πέντε χρόνων διακόπτει την φοίτηση του από το σχολείο και βρίσκεται σε πλήρη απομόνωση. Μετά την διάγνωση της ασθένειας του στην ηλικία των πέντε χρόνων, ο Περικλής διακόπτει την φοίτηση του από το σχολείο, και βρίσκεται σε πλήρη απομόνωση, περιφέρεται με το τροχοκάθισμα του, με τη βοήθεια της μητέρας του, από το ένα δωμάτιο του σπιτιού στο άλλο, με μόνη συναναστροφή τον οικογενειακό του περίγυρο. Ο ήρωας του μυθιστορήματος, παρουσιάζεται ως ένα πλήρως εξαρτημένο και

παθητικό άτομο, που τυγχάνει φροντίδας και περιποίησης από τους γύρω του, και με τον τρόπο αυτό αναπαράγεται η θεωρία του ατομικού ελλείμματος.

Σκιαγραφείται ακριβώς στον χαρακτήρα του, μια “υπονοούμενη θεωρία”, που σύμφωνα με τον Oliver (2009), είναι αυτή της «προσωπικής τραγωδίας». Κατά τη θεωρία αυτή, οι ανάπηροι θεωρούνται θύματα μιας τραγικής κατάστασης και δέχονται ειδική μεταχείριση στην καθημερινότητά τους. Όπως αναφέρει η Φτιάκα (1999), εστιάζοντας στο άτομο και στις ιδιαιτερότητες του, έχει το ιατρικό μοντέλο στο παρελθόν κατορθώσει με μοναδικό τρόπο, να επιδεινώσει αντί να απαμβλύνει τις τυχόν φυσικές αδυναμίες που τυχόν υπάρχουν.

Ωστόσο και στα «Χαιρετίσματα της βροχής», η Τάτη ζει σε συνθήκες ιδρυματοποίησης και διαχωρισμού πριν γίνει δεχτή στο σπίτι του λόφου λόγω του σημαδεμένου της προσώπου από κάψιμο. Είναι απομονωμένη, και ζει τις περισσότερες ώρες κλεισμένη στην κάμαρα της. Νιώθει φυλακισμένη και ορισμένες φορές νιώθει πως θέλει να πεθάνει. Η μητέρα της Τάτη, θεωρεί και αυτή «πως θα ήταν προτιμότερο να είχε πεθάνει τότε, παρά να ζει στιγματισμένη και απομονωμένη» (Χαιρετίσματα της Βροχής: 23).

Τόσο στην περίπτωση της Τάτη, όσο και του Περικλή, η ύπαρξη ανάπηρου μέλους στους κόλπους της οικογένειας προκαλεί ντροπή. Όπως σημειώνει η Φτιάκα (2000), η ντροπή για μια κατάσταση που θεωρείται ότι απέχει πολύ από το «κανονικό» είναι ένα σημαντικό στοιχείο που ωθεί στην απόκρυψη παιδιών, αντί να προβληματίζει για την εκπαίδευση τους.

Όπως προκύπτει από την προτασόμενη ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η κοινωνία αντιμετωπίζει την αναπηρία, φαίνεται πως ο ευρύτερος περίγυρος δεν αποδέχεται την ύπαρξη ανάπηρων πολιτών ανάμεσά του. Ως απόρροια των κοινωνικών στερεοτύπων, ο κοινωνικός περίγυρος, όπως και ο οικογενειακός, υιοθετεί μία άκαμπτα αρνητική στάση απέναντι στους ανάπηρους συνανθρώπους του. Αναλυτικότερα, στην πρώτη περίπτωση, αυτήν της Τάτη, η ίδια γίνεται αντικείμενο σχολιασμού και κοροϊδίας από τους συγχωριανούς της, ακόμα και στον χώρο της εκκλησίας,

«Ούτε στην εκκλησία την Κυριακή δεν πάει γιατί το βλέμμα όλων είναι πάνω της. Άλλοι μπροστά της και άλλοι πίσω της κοροϊδεύουν την και γελούν πίσω από την πλάτη της» (Χαιρετίσματα της Βροχής: 23).

Πράγματι πολλά άτομα δε γνωρίζουν πώς να φερθούν στους ανάπηρους. Σύμφωνα με τον Γκοργκόλη (2006), η αβεβαιότητα, η αστάθεια, η αδιακρισία και η αμηχανία που χαρακτηρίζει συχνά τη συμπεριφορά τους μπορεί ν’ αποδοθεί στην έλλειψη εμπειρίας, όσον αφορά στην

επικοινωνία και στην επαφή με τους ανάπηρους. Συνεχίζοντας, ο Γκοργκόλης (2006), αναφέρει ότι έρευνες αποκαλύπτουν πολλούς τρόπους με τους οποίους οι μη ανάπηροι παραβιάζουν τα δικαιώματα των αναπήρων. Το επίμονο κοίταγμα ή το «καρφωμένο βλέμμα» υπήρξε η πιο συνηθισμένη ενοχλητική συμπεριφορά μέχρι σήμερα, ενώ οι αδιάκριτες ερωτήσεις δεν αφήνουν ακάλυπτη καμία πλευρά της ιδιωτικής ζωής του ανάπηρου.

Τόσο η Τάτη, όσο και ο Κόκος, στο έργο της Πολυδώρου «Χαιρετίσματα της βροχής», ουδετεροποιούνται, χάνουν δηλαδή μέρος της ταυτότητας τους, αφού τα ονόματα τους αντικαθιστούνται από τον κοινωνικό περίγυρο, με επίθετα ή φράσεις που δηλώνουν υποτίμηση. Στην περίπτωση, του Κόκου (άτομο με νοητική αναπηρία), γίνεται «το Κοκούι», η «μασκώτα του χωριού», «ο καταραμένος», «ο τρισκατάρατος», «ο κολασμένος», «ο σατανάς», «ο τρελλός του χωριού» ενώ η Τάτη χαρακτηρίζεται ως «η καμένη» και «άρρωστη». Ακόμα και στο μυθιστόρημα Μεσημβρινή Παράσταση, ο ίδιος ο Περικλής χρησιμοποιεί την λέξη «σακάτης», αναφερόμενος στον εαυτό του. Σύμφωνα με τον Γκοργκόλη (2006) το στίγμα συνδέεται με ποιοτικά χαρακτηριστικά του ατόμου, που το υποβαθμίζουν στα μάτια των άλλων, ενώ συγχρόνως επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίο το ίδιο το άτομο βλέπει τον εαυτό του.

Κεφάλαιο 2: Εργασιακή απασχόληση.

Ένα άλλο μοτίβο που εντοπίζεται στην παρουσίαση των ανάπηρων χαρακτήρων στο έργο της Πολυδώρου είναι η εργοδότηση τους σε χαμηλού κύρους και χαμηλών απολαβών επαγγέλματα (Ψάλιου & Φτιάκα, 2010).

Είναι αποδεδειγμένο, πως τα ανάπηρα άτομα, δεν ενσωματώνονται επιτυχώς στην κανονική αγορά εργασίας και αποκλείονται σε μεγαλύτερο βαθμό από αυτή, σε σύγκριση με τα μη ανάπηρα μέλη της κοινωνίας. Η θέση αυτή, επιβεβαιώνεται με την εργασιακή απασχόληση του Κόκου ο οποίος μετά από προτροπή του Νικηφόρου, γίνεται εργάτης και ασχολείται με την εκτροφή των ζώων στο σπίτι των Λιρέων. Επίσης, και με την περίπτωση της Τάτη που προσλαμβάνεται, μετά από τα φιλάνθρωπα αισθήματα της Δέσποινας, ως υπηρέτρια του σπιτιού.

Σύμφωνα με το υλιστικό μοντέλο κατανόησης της αναπηρίας του Finkelstein (1980), στην αγροτική κοινωνία, η πλειοψηφία των αναπήρων δεν αποκλείονται από τη συμμετοχή τους στη παραγωγή. Αντίθετα, χαρακτηριστικό των βιομηχανικών κοινωνιών είναι η περιθωριοποίηση

των ανάπηρων ατόμων, οι οποίες θεωρούν τα ανάπηρα άτομα μη παραγωγικές μονάδες και το αποκλείουν από την αγορά εργασίας (Oliver, 2009).

Κεφάλαιο 3: Ο «εαυτός» και οι «άλλοι».

Μέσα από το έργο της Πολυδώρου, θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε και να αναδείξουμε ωστόσο και τις διαχωριστικές πρακτικές, μια ιδέα του Foucault το 1982, που πιο συγκεκριμένα ορίζει τον «εαυτό» (self) ως τον επικρατέστερο και κάτοχο εξουσίας και της δύναμης και τον «άλλο» (other), ως αυτόν που βρίσκεται υπό έλεγχο του εξουσιαστή (Corker & Skakespeare, 2002). Στην περίπτωση των δυο μυθιστορημάτων, στον «εαυτό» μπορούμε να διακρίνουμε, τον οικογενειακό και κοινωνικό περίγυρο, τα μη ανάπηρα μέλη της κοινωνίας, δηλαδή τους κατόχους δύναμης και εξουσίας ενώ στη θέση του «άλλου», μπορούμε να αναγνωρίσουμε την ευπαθή ομάδα των αναπήρων, τον Κόκο, την Τάτη και τον Περικλή. Σύμφωνα με τον Foucault, οι κοινωνικές ταυτότητες δημιουργούνται με βάση τον κυρίαρχο λόγο και τον τρόπο οργάνωσης της γνώσης, η οποία σχετίζεται άμεσα με τις κυρίαρχες δυνάμεις. Η αναπηρία, κατά τον ίδιο είναι δημιουργία, του συστήματος λόγου και της συνεπακόλουθης κατηγοριοποίησης των ατόμων και οι δυνάμεις εξουσίας, ως θεσμοθετημένη δράση με συγκεκριμένο τελετουργικό, έχει πειθαρχική και ομαλοποιητική επίδραση στην κοινωνική ζωή (Corker & Shakespeare, 2002).

Κεφάλαιο 4: Αναζήτηση αιτιών.

Στα έργα της Πολυδώρου, που αναλύονται στην παρούσα εργασία, καταγράφονται εξηγήσεις, που ομολογούν πως η αναπηρία δεν αντιμετωπίστηκε πάντοτε με τον ίδιο τρόπο και οι εξηγήσεις που δίνονται για την εμφάνισή της ποικίλουν.

Πιο συγκεκριμένα, στο μυθιστόρημα Μεσημβρινή Παράσταση, και στην περίπτωση του Περικλή, ως αιτία της επίκτητης αναπηρίας του, θεωρήθηκε κάποια σοβαρή ασθένεια του ατόμου, που εκδηλώθηκε σε μία ορισμένη χρονική στιγμή της ζωής του. Η μεταβολή της κατάστασης ενός ατόμου από αυτή του αρτιμελούς σε αυτή του ανάπηρου εκλαμβάνεται από το περιβάλλον κοινωνικό πλαίσιο ως ποινή επιβληθείσα από το Θεό για τις αμαρτωλές πράξεις και συμπεριφορές του ατόμου.

«Αμαρτία; Άρχισε να τσιρίζει. Αμαρτία ο Περικλής μου; Πήγαινε να του πείς πως είναι αμαρτία να παραπονιέται πως ποτέ του δεν είχε ότι όλα τα παιδιά του κόσμου. Πήγαινε να

του πεις ότι εν αμαρτία να παραπονιέται που ξέρει πότε θα πεθάνει και να βασανίζεται η ψυχή και να μην βγαίνει σαν τον καταραμένο, λες και κρατά όλες τις αμαρτίες του κόσμου πάνω του» (Μεσηβρινή Παράσταση, εσώφυλλο).

Επίσης, ως υπαίτιοι της αναπηρικής κατάστασης του γεννηθέντος παιδιού κρίνονται και οι δύο γονείς λόγω αμαρτωλής ζωής, την οποία διάγουν.

«έλα μαμά, δεν γίνεται να πιστεύεις πως ο Θεός τιμωρά τα παιδιά του, δεν υπάρχουν λόγια να το πω, για τον λόγο πως δεν πιστεύουν οι γονείς τους. Τι είναι ο Θεός, άνθρωπος και μάλιστα κακός;» (Μεσηβρινή Παράσταση: 563).

Σε κάποιο άλλο σημείο του μυθιστορήματος, η Πολυδώρου περιγράφοντας ένα περιστατικό ενός φιλικού ζευγαριού των ηρώων που εξετάζουμε, αποδίδεται η αιτία στη μητέρα,

«της άνοιξε την καρδιά της η Αρετή της Αιμιλίας. Της μίλησε για τον Χρίστο και τη συμπεριφορά του. [...] Λίγο έλειψε να την δείρει όταν πήγαν στο σπίτι, της έβαλε τις φωνές ότι αυτή έφταιγε για την αρρώστια των παιδιών τους και πως ήταν ανίκανη να κάνει ένα γερό παιδί» (Μεσηβρινή Παράσταση: 181).

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει μια αναφορά για την ιστορία της αναπηρίας και πώς αντιμετωπιζόταν από την αρχαιότητα. Στη βιβλιογραφία, ο άνθρωπος, σύμφωνα με όλες τις χριστιανικές θρησκείες και την ορθοδοξία, είναι επίσης δημιουργήμα του Θεού και είναι δεδομένος, ίδιος και αμετάβλητος, «αμαρτωλός», για όλες τις ιστορικές περιόδους και για όλες τις κοινωνίες της ανθρωπότητας, από την αρχαία Ελλάδα μέχρι τη σύγχρονη Ευρώπη (Παπαρίζος, 2001). Πράγματι και σε μία άλλη αρχαία παράδοση και κουλτούρα, αυτή της Μεσοποταμίας, η αναπηρία συνδέεται με την αμαρτία. Οι ανάρμοστες πράξεις των ανθρώπων οδηγούν στη γέννηση ανάπηρων και άρρωστων παιδιών, πράγμα που συνιστά μορφή τιμωρίας ή/και αποδοκιμασίας των Θεών. Η αναπηρία είναι ένδειξη παραστρατήματος της κοινωνίας από το 'ορθό', καθώς ένα άτομο γεννιέται ανάπηρο με σκοπό να εξιλεωθεί ολόκληρη η κοινωνία από το 'λάθος' (Stiker, 1999). Ο Χριστός, σύμφωνα με τον Stiker, τίθεται σαφώς υπέρ της προστασίας κάθε αδύναμου μέλους της κοινωνίας. Επίσης, ο ίδιος σημειώνει ότι ο λόγος του Χριστού επιφέρει μία επανάσταση στην ιουδαϊκή παράδοση και διαφοροποιείται ριζικά από την νοοτροπία της εποχής του, θέλοντας με τον τρόπο αυτό να αποδομήσει την εν λόγω νοοτροπία και να εισάγει μία νέα μορφή αντιμετώπισης της αναπηρίας. Ο Χριστιανισμός αποσυνδέει την αναπηρία από την αμαρτία και κρίνει την πρώτη ως θεάρεστη στο βαθμό που θα οδηγήσει στον εξαγνισμό του ατόμου (Ζώνιου – Σιδέρη, 1996; Stiker, 1999).

Κεφάλαιο 5: Το ζήτημα της Θείας Δίκης.

Όπως αναφέρει ο Δώρος Πολυδώρου (2008), στον Πρόλογο του βιβλίου (Μεσημβρινή Παράσταση) το όλο Έργο θέτει ερωτήματα, προβληματίζει, αγγίζει το θείο σε κάποιες περιπτώσεις. Τα γιατί διαδέχονται το ένα το άλλο, η Θεία Δίκη στέκεται από πάνω σαν Δαμόκλειος Σπάθη. Επίσης τίθενται ερωτήματα όπως αναφέρει, όπως, είναι ή δεν είναι επί γης τιμωρία; Είναι ή δεν είναι για την Αιμιλία το τέλος της θεία προστασία;

Όσον αφορά το ζήτημα της θρησκείας και το λόγο για τον οποίο και στα δύο μυθιστορήματα, θίγεται η συγγραφέας στη συνέντευξη της απαντά ότι,

«Μιλώντας για το Θεό, κατάλαβα πως μιλάμε μέσα από τις ανθρώπινες δυνατότητες. Την Θεία Δίκη, την δανειστήκαμε από την αρχαιότητα, που τιμωρούσαν οι Θεοί. Δεν μπορώ να σου πω αν το τέλος των μυθιστορημάτων μου είναι Θεία Δίκη. Απλά προβληματίζω. Αφήνω τον αναγνώστη να κρίνει. Από τη μια πλευρά είναι αυτό που πιστεύει ο περισσότερος κόσμος και είμαι υποχρεωμένη να το σημειώσω. Από την άλλη, νομίζω ότι έχω προτάσεις, οι οποίες το αμφισβητούν. Βάζω το ερωτηματικό κάτσε είναι άραγε τούτο; Εντελώς διακριτικά. Είναι μέρος της ζωής μας η Θρησκεία, δεν μπορώ να το αποφύγω» (Πολυδώρου, 2011: 59).

Κεφάλαιο 6: Το ζήτημα του θανάτου.

Η λογοτεχνική αναπαράσταση του θανάτου συνιστά έναν τρόπο αντιμετώπισης της ανθρώπινης θνησιμότητας και, παρά τον επίμονο αγώνα του ανθρώπου για άρνηση του θανάτου, η λογοτεχνία εκφράζει ποικιλοτρόπως την ανθρώπινη αγωνία για την κατανόηση και των επιπτώσεών του (Garret, 1993). Και όπως πολύ εύστοχα υποστηρίζει ο Garret (1993: 51), «κάθε αναπαράσταση του θανάτου, μολονότι φαίνεται πως είναι αδύνατη, ταυτόχρονα αποδεικνύεται απολύτως αναγκαία».

Η παρουσία του θέματος του θανάτου γίνεται αισθητή και στα δυο μυθιστορήματα της Πολυδώρου. Στα Χαιρετίσματα της Βροχής, η Τάτη αρνούμενη να δεχτεί άλλο την υποτιμητική και γεμάτη οίκτο αντιμετώπιση που δέχεται από τον κοινωνικό της περίγυρο, ακόμα και από την ίδια την οικογένεια της, θέλει να δώσει τέλος στη ζωή της. Τα λόγια της μητέρας της, καταδεικνύουν τι ήταν αυτό που την έφερε σε αυτό το σημείο,

«Ακόμα και οι αδερφές της δεν τη φωνάζουν με το όνομα της, πάνω καμένη κάτω καμένη την φωνάζουν. Χθες την βρήκα λουσομένη στο κλάμα και να μου λέει πως θέλει να πεθάνει.

Δεν αντέχει να ξέρει πως θα περάσει τη ζωή της φυλακισμένη, μέχρι να γεράσει και να πεθάνει» (Χαιρετίσματα της Βροχής: 23).

Το ζήτημα του θανάτου στη Μεσημβρινή Παράσταση παίρνει άλλες διαστάσεις. Ο Περικλής, όταν καταλαβαίνει ότι σε όλη του τη ζωή ζούσε σε ψεύτικο και προστατευμένο κόσμο, και ότι οι γονείς του, του απέκρυπταν την αλήθεια για την πορεία και την κατάληξη της ασθένειας του, αφού δεν βρίσκει άλλο νόημα στην ζωή του καταλήγει στην απόφαση πως θέλει να πεθάνει. Η απόφαση του αυτή είναι συνειδητή, και πολύ καλά σχεδιασμένη εκ μέρους του. Όταν οι ελπίδες για αποκατάσταση πεθαίνουν, την ώρα που διαβάζει κρυφά τα βιβλία ιατρικής που προμηθεύτηκε, η απόφαση του γίνεται ξεκάθαρη: δεν θέλει να μείνει για μια ζωή καθηλωμένος στην αναπηρική καρέκλα και να βλέπει ένα ένα τα μέρη του σώματος του να παραλύουν, να μην μπορεί να παντρευτεί, να εργαστεί να ζήσει μια ζωή όπως οι υπόλοιποι.

Ο Περικλής αφού δεν μπορεί να δώσει από μόνος τέρμα στη ζωή του, ζητά βοήθεια από την μητέρα του, μετά από μια σειρά από καθημερινές και δουλεμένες ερωτήσεις που σκοπό έχουν να της δημιουργήσουν τύψεις, που τόσο καιρό του απέκρυπτε την αλήθεια. Ο Περικλής παρακαλεί την Αιμιλία να τον βοηθήσει να δώσει τέλος στην ύπαρξη του,

«Να σου πω τι να αγοράσεις και να μου το δώσεις να το πιά [...] φτάνει μάμα φτάνει όσα πέρασα ως τώρα μεν γίνεις η αιτία να...γλύτωσε με..να με βοηθήσεις να τελειώσω με αυτή ζωή» (Μεσημβρινή Παράσταση: 600-601).

Όπως επισημαίνεται από την Σταύρου (2001), έχουμε μια πικρή απογοήτευση διότι, ο έφηβος που ετοιμάζεται να ζήσει τα πάντα στη ζωή του, που φαντάζεται ότι θα κατακτήσει τον κόσμο, αντί «να κερδίσει τα πάντα» πρέπει να δεχτεί ότι θα χάσει τα πάντα. Το παιδί αντιμέτωπο με την αρρώστια, την νοσηλεία, τις θεραπευτικές τεχνικές που ασκούνται πάνω του, το άγχος και το φόβο που αναδύεται μέσα του, συχνά εκδηλώνει παλινδρομήσεις στη συμπεριφορά του.

Κεφάλαιο 7: Μια ιδιαίτερη σχέση.

Η ματιά της συγγραφέως, όσον αφορά τη διαφορετικότητα και τη δυνατότητα να αναπτυχθούν σχέσεις κοινωνικά «ασύμβατες», όπως η ισότιμη φιλική σχέση ανάμεσα σε έναν άνθρωπο τυπικής ανάπτυξης και για παράδειγμα σε έναν άνθρωπο με νοητική καθυστέρηση είναι επηρεασμένη από το κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας. Πάντα υπάρχουν

κάποια άτομα που βλέπουν την άλλη όψη στα άτομα με αναπηρία, και κατανοούν ποιος είναι ο λόγος ύπαρξης του κάθε ανθρώπου (Φτιάκα, 2011).

Μέσα από την περιγραφή ενός τοπικού εθίμου στο μυθιστόρημα *Χαιρετίσματα της Βροχής*, στο οποίο εμπλέκεται ο Κόκος, η συγγραφέας αποδίδει την ιδιαίτερη προσωπικότητα του Νικηφόρου ο οποίος «βλέπει την άλλη όψη του νομίσματος». Αυτός ο τρόπος προσέγγισης έχει σαν αποτέλεσμα ο Νικηφόρος να πάρει τον ρόλο του «προστάτη» απέναντι στον Κόκο,

«Τριγύριζε ο Κόκος στο χωριό, σέρνοντας τα πόδια του που δεν τον βαστούσαν από την ασιτία [...] Το κακό έγινε όταν είδε την πόρτα ενός σπιτιού ορθάνοιχτη, με μια πινακωτή γεμάτη ψωμιά και ένα ψάθινο καλάθι στο τραπέζι με ένα υπέροχο βουνό λαχταριστές φλαούνες, μόλις τις ξεφούρνισαν. Θόλωσε ο νους του αγαθού και χωρίς καμιά σκέψη ο καλός σου, μπαίνει και αρπάζει μια φλαούνα. Έμφραγμα κόντεψαν να πάθουν οι κυράδες του σπιτιού. Το εξέλαβαν ως βλασφημία, τους μαγάρισε το σπίτι ο αναθεματισμένος. Ο πλάστης στα χέρια της μιας, έπεσε με δύναμη στην πλάτη του. – Ρε καταραμένε, Τρισκατάρατε, στο σπίτι μας ήρθες να μας κολάσεις, πριν την Ανάσταση; Έξω από το σπίτι μας κολασμένε σατανά, έξω που σπίτι μας θεότρελλε....» (*Χαιρετίσματα της Βροχής*: 30).

Ο Νικηφόρος, τον πήγε στο σπίτι του λόφου, όπου εκεί τον φρόντισαν, τον τάισαν και τον περιποιήθηκαν. Από τότε ο «προστάτης» έγινε φίλος, και αναπτύχθηκε σχέση εμπιστοσύνης και από την πλευρά των δυο.

Την ύπαρξη φιλικής σχέσης ανάμεσα σε ένα ανάπηρο άτομο και σε ένα μη ανάπηρο, συναντάμε και στο μυθιστόρημα *Μεσημβρινή Παράσταση*, ανάμεσα στον Περικλή και την Σόνια, την κοπέλα του αδελφού του,

«Φερόταν άνετα όση ώρα έμεινε μαζί τους. Ποτέ κανείς δεν ήταν ο εαυτός του, από τους ξένους όταν γνώριζαν τον Περικλή [...] Την είχε συνηθίσει ο Περικλής αυτή την περίπλοκη συμπεριφορά των άλλων έναντι του και την έπαιρνε σαν δεδομένο. Αυτός ήταν ο λόγος που τώρα του έκανε εντύπωση η Σόνια. Τον αντιμετώπιζε σαν φυσιολογικό άνθρωπο και όχι σαν φαινόμενο ή φρικιό» (*Μεσημβρινή Παράσταση*: 246).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Προχωρώντας σε μία συνολική αποτίμηση της προσέγγισης που χρησιμοποιεί η Πολυδώρου ασχολείται στα έργα της όσον αφορά τη διαφορετικότητα, μπορούμε να πούμε πως η υπό εξέταση συγγραφέας υποπίπτει σε αναιρέσεις όσον αφορά τον τρόπο που παρουσιάζει το φαινόμενο της αναπηρίας μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενά της. Η συγγραφέας κατ' επανάληψιν δηλώνει πως στα μυθιστορήματά της δε στοχεύει στη συγκρότηση μίας ιστορίας, στην οποία η έμφαση θα πέφτει στην αναπηρία. Αντίθετα, γράφει για ό,τι κάθε φορά καταφέρνει να της δονήσει το συναίσθημα και εκείνο το οποίο επιδιώκει είναι όχι να περάσει μηνύματα αλλά να καταφέρει να συλλάβει και να αποτυπώσει την πραγματικότητα.

Η συγγραφέας, όμως, δείχνει να ενδιαφέρεται για την επίδραση που ενδέχεται να προκαλέσουν τα βιβλία της στο κοινό. Σύμφωνα με τον Σακελλαρίου (1998), κανένας λογοτέχνης, δεν παράγει έργα που τα στοιχεία τους δεν προέρχονται από την πραγματικότητα, τα φανταστικά στοιχεία του έργου τέχνης αποτελούν τροποποιήσεις των στοιχείων της πραγματικότητας, ή έστω επινοήσεις, με βάση πραγματικά δεδομένα. Η λογοτεχνία περιέχει κοινωνικά αντικείμενα αναφοράς, είναι απόλυτα εφαρμόσιμο γιατί λαμβάνει υπόψη της το ενεργό ενδιαφέρον του συγγραφέα να κατανοήσει την κοινωνία του (Hall, 1990).

Επομένως, σύμφωνα και με τα πιο πάνω, αλλά και σε συνδυασμό με την ανάλυση για τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας της συγγραφέως, διαπιστώνουμε ότι εφόσον και η ίδια υπήρξε «διαφορετική» ίσως αυτό να αποτελεί μια διέξοδο - εκούσια ή ακούσια - να γράφει δηλαδή για θέματα που αφορούν τη διαφορετικότητα. Η ίδια στην συνέντευξη που μας παραχώρησε, αναφέρεται στα δύσκολα χρόνια που σημάδεψαν την παιδική της ηλικία, στην επιθυμία της να διαβάσει και να σπουδάσει σε ένα περιβάλλον που δεν γινόταν λόγος για κάτι τέτοιο αλλά και στις πολύ διαφορετικές αντιλήψεις που είχε σαν παιδί πρώτα και στην συνέχεια σαν ενήλικας, με τους γονείς της, κάτι που την έκανε να ξεχωρίζει και να είναι διαφορετική. Επιβεβαιώνεται η αρχική μας υπόθεση, που αφορούσε όχι μόνο στην κοινωνιολογία της λογοτεχνίας μέσω της ανάλυσης περιεχομένου των δυο μυθιστορημάτων αλλά και σε μια ευρύτερη θεώρηση για την κοινωνιολογία λογοτεχνίας και της ίδιας της συγγραφέως. Η αρχική μας υπόθεση στηρίζεται και στα λεγόμενα της Καραγιάννη (2010), η οποία υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι που επιλέγουν να ασχολούνται με την διαφορετικότητα, έχουν οι ίδιοι βιώσει τη διαφορετικότητα, κάποια στιγμή στη ζωή τους ή σε κάποιους τομείς στο παρελθόν. Επίσης,

μέσα από τη θέση αυτή (ερευνητική), προσπαθούν να προστατεύσουν τα άτομα που διαφέρουν από το σύννητες.

Μέσα από την ανάλυση που προηγήθηκε εξάγεται το συμπέρασμα ότι το συγγραφικό έργο της Πολυδώρου έχει διττό ρόλο. Από τη μια, θα λέγαμε ότι, πράγματι μέσα από τα μυθιστορήματα της αναπαράγεται η εικόνα του ανάπηρου που επικρατούσε με την εποχή εκείνη αλλά και τον τρόπο που αντιμετωπιζόταν οποιοδήποτε άτομο διέφερε από το σύννητες στην κυπριακή κοινωνία την δεκαετία του 50 (Χαιρετίσματα της Βροχής) και τη δεκαετία του 70 (Μεσημβρινή Παράσταση). Από την άλλη, όμως, φέρνει τον αναγνώστη ενώπιον της ίδιας του της κοινωνίας, αναδεικνύει το ρόλο του περίγυρου και τις επιδράσεις που έχει αυτός, στο ρόλο της Εκκλησίας και της Θρησκείας γενικότερα η οποία επηρεάζει την καθημερινή ζωή του. Επιπλέον, αναδεικνύεται η ακραία μορφή επιβολής των κοινωνικών κανόνων, και η εξουσία που έχουν αυτοί στα άτομα που αποτελούν το κοινωνικό σύνολο. Πράγματι λοιπόν, επιβεβαιώνεται μέσα από την ανάλυση του έργου της Πολυδώρου η θέση του Hall (1990) ο οποίος αναφέρει ότι ένα μεγάλο μέρος της λογοτεχνίας είναι σαφές πώς αποβλέπει στην επιβολή κοινωνικών κανόνων αλλά και άσκησης κοινωνικής κριτικής.

Είναι αξιοπρόσεκτο πως η συγγραφέας χρησιμοποιεί με μεγάλη δεξιοτεχνία, τη γλώσσα και κυρίως την κυπριακή διάλεκτο μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η αμεσότητα προς το αναγνωστικό κοινό, αφού, στη γλώσσα και διάλεκτο του τόπου είναι καλά φυλαγμένες οι ρίζες και η κληρονομιά μας. Η συγγραφέας αποδίδει την εικόνα των πραγμάτων, όπως αυτά είχαν ορισμένες δεκαετίες πριν και ταυτόχρονα σοκάρει το αναγνωστικό κοινό με τον – σκληρό - τρόπο που γράφει κάποιες φορές. Όπως αναφέρει και η ίδια στην συνέντευξη που μας παραχώρησε, «την κυπριακή διάλεκτο εγώ την λατρεύω και πιστεύω πως είναι κομμάτι της ταυτότητας μας» (Πολυδώρου, 2011: 56). Η βιβλιογραφία δείχνει ξεκάθαρα ότι η γλώσσα επεκτείνει σε μεγάλο βαθμό την δυνατότητα της επικοινωνίας. Αυτό είναι βέβαια πολύ σημαντικό για την κοινωνικοποίηση των μικρών παιδιών, τα οποία στην ανθρώπινη κοινωνία, κατηχούνται στη συμπεριφορά και τους κανόνες της κοινωνίας τους, όχι μόνο με την υποδειγματική συμπεριφορά των μεγαλύτερων τους, αλλά και σε μεγάλο μάλιστα βαθμό, με τη γλώσσα. Και όχι μόνο με την καθημερινή γλώσσα αλλά ιδιαίτερα με την αφηγηματική λογοτεχνία (Hall, 1990). Με βάση αυτή την προσέγγιση κατανοούνται ο «κοινωνικός έλεγχος» και η «μετάδοση των κανόνων».

Η σκιαγράφηση των ηρώων που διέφεραν από το σύνηθες, όσον αφορά τη σχέση τους με την Θρησκεία και την Εκκλησία, καταδεικνύει τον τρόπο που όλα αυτά συνιστούν το - κοινωνικό - σύστημα αξιών, τους κοινωνικούς κανόνες και πως τελικά αυτά τα στοιχεία καταλήγουν να εξουσιάζουν το άτομο και να έχουν ως αποτέλεσμα οι ήρωες να οδηγούνται σε ακραίες πράξεις. Παρατηρούμε πως αυτό συμβαίνει και στα δυο μυθιστορήματα. Επιπλέον, όμως, εφόσον στο έργο της Πολυδώρου διαπιστώνουμε να χρησιμοποιείται έντονα το θέμα της Θρησκείας, της Θείας δίκης και του Θανάτου οφείλουμε να αναφέρουμε και την κυρίαρχη επιστημονική άποψη. Σύμφωνα με τον Φωτίου (1990) είναι γεγονός ότι, η κοινωνία για να λειτουργήσει χρειάζεται κανόνες που να ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των μελών της. Το ενδιαφέρον της βέβαια συχνά εξαντλείται στην εξωτερική τήρηση αυτών των κανόνων, αυτού του νομικού πλαισίου.

Μέσα και από τα δυο μυθιστορήματα που αναλύθηκαν, φαίνεται ξεκάθαρα το γεγονός ότι η κοινωνία δυσκολεύεται να τα βγάλει πέρα με κάθε λογής διαφορές. Όπως διαφάνηκε και από τα δυο μυθιστορήματα της Πολυδώρου η κοινωνία εκφράζει αυτή τη δυσκολία με πολλούς συνειδητούς και ασυνείδητους τρόπους. Οι άνθρωποι με ιδιαιτερότητες μπορούν συνήθως να δώσουν ένα κατάλογο χιλιάδων λεκτικών και μη λεκτικών περιστατικών στις οποίες η κοινωνία αποκαλύπτει έλλειψη ευαισθησίας και γνώσης, απόρριψη και προκατάληψη απέναντι τους. Τα κοινωνικά αυτά αισθήματα επηρεάζουν την οικογένεια και τη σχέση της με το παιδί με ιδιαιτερότητα (Μπουσκάλια, 1993). Όπως φαίνεται και από την ανάλυση των αποτελεσμάτων η οικογένεια έχει να αντιμετωπίσει και εξωτερικές πιέσεις. Πολλές φορές, όπως είδαμε, γίνεται υπαινιγμός για την ευθύνη της μητέρας, ή και των δύο γονιών. Εκλαμβάνεται ακόμη η αμαρτία και ως τιμωρία από το Θεό για τις «αμαρτίες» τους.

Πρόσθετα, μέσα από το συγγραφικό έργο της Πολυδώρου αναπαράγεται η στερεότυπη άποψη που θέλει τα ανάπηρα άτομα να είναι θύματα, να βρίσκονται αντιμέτωποι με την υποτίμηση, τον οίκτο και την προκατάληψη. Με τον τρόπο αυτό, οι πραγματικές κοινωνικές διακρίσεις οδηγούν σε γλωσσικούς όρους που τις νομιμοποιούν. Κατά συνέπεια η γλωσσική και κοινωνική αλλαγή πηγαίνουν χέρι χέρι (Χαλκιά, 2003). Σχολιάζοντας λοιπόν, τις λανθασμένες αναπαραστάσεις που προβάλλονται από τα ΜΜΕ, όσον αφορά την παρουσίαση των ατόμων με αναπηρία, ο Oliver (2009) αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα, είτε σε μυθιστορήματα, είτε σε εφημερίδα, στην τηλεόραση ή τον κινηματογράφο οι ανάπηροι

συνεχίζουν να σκιαγραφούνται ως περισσότερο ή λιγότερο από ανθρώπινοι και σπάνια σαν συνηθισμένοι άνθρωποι που κάνουν συνηθισμένα πράγματα.

Κατά συνέπεια, θα λέγαμε ότι τα μηνύματα που προβάλλονται από την λογοτεχνία, δεν παρουσιάζουν μόνο αλλά και κατασκευάζουν την πραγματικότητα. Στην υποτιθέμενη προσπάθεια τους να παρουσιάσουν την πραγματικότητα, αυτό που καταφέρνουν είναι να διαιωνίζουν τα στερεότυπα μέσω της κυρίαρχης αναπαράστασης για τα άτομα με αναπηρία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ανακεφαλαιώνοντας τις πιο πάνω απόψεις καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι σχετικές με την αναπηρία προκαταλήψεις και τα στερεότυπα έχουν βαθιές ρίζες. Απέχουν δε πολύ από μια σύγχρονη οπτική που προβάλλει τον άνθρωπο με αναπηρία να διεκδικεί μια κοινωνική παρουσία απαλλαγμένη από στερεότυπα. Σύμφωνα με την Φτιάκα (2001), η λογοτεχνία έχει τώρα, στον εικοστό-πρώτο αιώνα, ευθύνη να ξεριζώσει αυτές τις προκαταλήψεις και να αποκαταστήσει στα μάτια μας τα άτομα με αναπηρία όπως είναι: άνθρωποι σαν κι εμάς.

Τα πράγματα αλλάζουν, τουλάχιστον όσον αφορά την εκπαίδευση, και είναι χρήσιμο να συνειδητοποιήσουμε ότι έχουμε την ευκαιρία παρέμβασης σε μια απορριπτική κοινωνία. Αυτό που χρειάζεται να κάνουμε είναι να καταλάβουμε το βάθος των προκαταλήψεων, της ευθύνης που έχουμε στις πλάτες μας, και σαν εκπαιδευτικοί και σαν άνθρωποι, να τα αποβάλουμε, να ξεφύγουμε από τέτοια πρότυπα και να δημιουργήσουμε άλλα (Φτιάκα, 2011).

Η συμπερίληψη ποιοτικών λογοτεχνικών κειμένων που αγγίζουν με ευαισθησία το θέμα της αναπηρίας στη λογοτεχνία, στον υποχρεωτικό κορμό της εκπαίδευσης ιδιαίτερα, είναι βασική μας υποχρέωση και στρατηγική για να μπορέσουμε να διαμορφώσουμε στάσεις δεκτικότητας, ανοχής και αποδοχής από τους αυριανούς κύριους πολίτες (Φτιάκα, 2001). Αυτό που χρειαζόμαστε, είναι λογοτεχνία που να μην παρουσιάζει τους ανάπηρους σε κατάσταση ελεημοσύνης και εξάρτησης αλλά να τους τοποθετεί σε ένα ρεαλιστικό πλαίσιο, και να δημιουργεί ευκαιρίες για αποδοχή της διαφορετικότητας. Όπως αναφέρει ο Andrews (1998), η χρήση λογοτεχνίας που αφορά την αναπηρία είναι δυνατό να φανεί αποτελεσματική στην προώθηση της κατανόησης και της αποδοχής των ατόμων με αναπηρία και μπορεί να βοηθήσει στη δημιουργία θετικών στάσεων για θέματα αναπηρίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνικά

- Γκοργκόλης, Σ., (2006) *Αναπηρία και Λαϊκός Πολιτισμός*, Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου Λαϊκός Πολιτισμός και Εκπαίδευση, 29 Σεπτεμβρίου - 1 Οκτωβρίου 2006, Θεσσαλία-Βόλος.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α., (1996) *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους: μία ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καραγιάννη, Π., (2010) Διάλεξη στα πλαίσια του μαθήματος «Διαφοροποίηση στη νέα τάξη», Μεταπτυχιακό Ενιαία Εκπαίδευση, Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Κυριαζή, Ν. (1999) *Η Κοινωνιολογική έρευνα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπουσκάλια, Λ., (1993) (Γιώργος Δίπλας μεταφρ.) *Άτομα με Ειδικές Ανάγκες και οι γονείς τους*, Αθήνα: Γλάρος.
- Παπαρίζος, Α., (2001) *Θεός, Εξουσία και Θρησκευτική Συνείδηση*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαστάμου Σ. & Μαντόγλου Α., (1995) *Σύγχρονες Έρευνες στην Κοινωνική Ψυχολογία, Κοινωνικές Αναπαραστάσεις*, Αθήνα: Οδυσσέας.
- Πολυδώρου, Α., (2008) *Μεσημβρινή Παράσταση*. Λευκωσία, Κύπρος: Πολυδώρου.
- Πολυδώρου, Α., (2008) *Χαιρετίσματα της Βροχής*. Λευκωσία, Κύπρος: Επιφανίου.
- Πολυδώρου, Α., (2011) *Συνέντευξη συγγραφέως Άντρης Πολυδώρου 5/04/2011, Μελέτη με θέμα: Η αναπηρία μέσα από την Κυπριακή Λογοτεχνία*, στα πλαίσια του μαθήματος ΕΠΑ 542: «Ειδική και Ενιαία Εκπαίδευση στη Κύπρο», Διδάσκουσα: Ελένη Φτιάκα, Εαρινό Εξάμηνο. Μεταπτυχιακό Ενιαία Εκπαίδευση, Πανεπιστήμιο Κύπρου.
- Πολυδώρου, Δ., (2008) Πρόλογος, στο Πολυδώρου, Α., (2008) *Μεσημβρινή Παράσταση*. Λευκωσία, Κύπρος: Πολυδώρου.
- Σακελλαρίου, Χ., (1998) *Κοινωνιολογία της Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Σεραφετινίδου, Μ., (1999) *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης*, Αθήνα: Gutenberg.
- Σταύρου, Ε., (2001) Το παιδί και ο Θάνατος, στο Τσιάντης, Γ., Ξυπολυτά-Ζαχαριάδη, Α. (2001) *Ψυχοσωματικά Προβλήματα των Παιδιών*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Φτιάκα Ε. (2000) Από πού ερχόμαστε και που πάμε; Κυπριακή Πολιτεία και Ειδική Εκπαίδευση, στο Φτιάκα, Ε. (επιμ.) (2007), *Ειδική και Ενιαία Εκπαίδευση στην Κύπρο*, Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Φτιάκα Ε., (1999) Σύγχρονες Τάσεις της ειδικής εκπαίδευσης στο διεθνή χώρο: Πρόκληση για την Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, στο Φτιάκα, Ε. (επιμ.) (2007), *Ειδική και Ενιαία Εκπαίδευση στην Κύπρο*, Αθήνα: Ταξιδευτής.
- Φτιάκα, Ε. , (2011) *Η αναπηρία στη Λογοτεχνία- Καθηγητές στον αέρα*, UCY VOICE 8/2/2011, Ραδιοφωνική Εκπομπή.

Φτιάκα, Ε., (2001) Ομιλία κατά την τελετή βράβευσης των νικητών του Διαγωνισμού Δηγήματος, Επιτροπή Προστασίας Ατόμων με Νοητική Καθυστέρηση.

Φωτίου, Σ., (1990) *Αλλοτρίωση και Αυτογνωσία*, Αθήνα: Σηματορός.

Χαλκιά, Α., (2003) Διάλεξη στα πλαίσια του μαθήματος «Κοινωνικές Αναπαραστάσεις του Φύλου και ΜΜΕ», Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Ψάλιου, Π. & Φτιάκα, Ε. (2010) Η αναπηρία στο έργο της Αλκυόνης Παπαδάκη, *Πρακτικά 11^ο Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου*.

Αγγλικά

Andrews, S. E., (1998) Using inclusion literature to promote positive attitudes toward disabilities, *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 41 (6), 420-427.

Corker, M & Shakespeare, T., (2002) Mapping the Terrain. In: M, Corker and T. Shakespeare (Eds) *Disability/Postmodernity*. London: Continuum.(pp.1-17)

Escarpit, R., (1972) *Κοινωνιολογία της Λογοτεχνίας*, (Μετάφρ. Δ.Π. Ποταμιανού). Αθήνα: Εκδόσεις Ζαχαροπούλου.

Finkelstein, V., (1980) *Attitudes and Disabled People: Issues for discussion*. New York: Word Rehabilitation Fund.

Garrett, S., (1993) A Valediction for Bidding Mourning: Death and the Narratee in Bronte's *Villette*, στο *Bronfen Elizabeth, & Webster Goodwin Sarah (eds), Death and Representation*, ό.π.

Hall, J., (1990) *Η Κοινωνιολογία της Λογοτεχνίας*, (μεταφρ. Τσαούση, Μ). Αθήνα: Gutenberg.

Oliver, M., (2009) *Αναπηρία και Πολιτική*, (επιμ. Γ. Καραγιάννη). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Stiker, H. – J., (1999) *A history of disability, USA*: University of Michigan Press.

Περίληψη στα Αγγλικά

The purpose of this study is, through the critical discourse analysis and comparison and correlation of two novels, the literary production of the Cypriot writer, Andri Polydorou, to examine the way with which the portrait of disability is presented. Having as a guiding criterion the comprehensive realization of the issue, an effort is being made to identify common denominators on how the author approaches the issue of disability and in relation to the cultural dimension of social reality to which it refers to, namely religion, language and dialect, habits and customs, and social rules. In addition, through this research study, attempts are made to investigate the causes, the author chooses to incorporate in her work, heroes that differ from the usual ones. For this purpose, the works of *Xairetismata tis Vrochis* (Rain Greetings) and *Mesivrini Parastasi* (Noon Performance) have been studied.

Key words: Disability, Literature, Social structure, Stereotypes.

Στοιχεία συγγραφέων

Ελπίδα Χρίστου

Μεταπτυχιακό Ενιαίας Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κύπρου
Διεύθυνση: Γεωργίου Αναγνωστοπούλου 17, 2047, Στρόβολος, Λευκωσία, Κύπρος.
Τηλ. Επικοινωνίας: +357 99071565
e-mail: christou.elpida@ucy.ac.cy

Αθανασία Πογιατζή (Contact person)

Μεταπτυχιακό Ενιαίας Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κύπρου
Διεύθυνση: Αγίου Κωνσταντίνου 27, 2334, Λακατάμια, Λευκωσία, Κύπρος.
Τηλ. Επικοινωνίας: +357 96393969
e-mail: pojiadji.athanasia@ucy.ac.cy

Ελένη Φτιάκα

Διεύθυνση: Δράμας 11-13, 5ος Όροφος, Γραφείο 508, Λευκωσία, Κύπρος.

Τηλ. Επικοινωνίας: +357 22892953

e-mail: helen@ucy.ac.cy